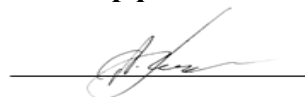

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна бакалаврська робота

на тему: **«Волонтерський туризм як перспективний напрям
розвитку внутрішнього туризму в Україні»**

Виконав: студент 4 курсу, групи УТМ-41
Спеціальності 242 «Туризм»

Махно Аліна Олегівна

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.е.н., доц. Гапоненко Г.І.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.е.н., доц. Мірошніченко Т.М.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

Покоłodна М.М.

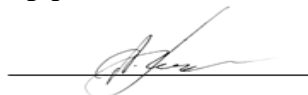
(прізвище та ініціали)

Харків – 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший
(бакалаврський)
Напрямок підготовки
Спеціальність 242 «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
світової політики,
дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

“ ” 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)
Махно Аліни Олегівни

1. Тема роботи «Волонтерський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму в Україні»

керівник роботи к.е.н., доц. Гапоненко Г.І.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від 13.03.2025 р. №4001-5/739

2. Строк подання студентом роботи 20.05.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

вивчити поняття та сутність внутрішнього туризму; дослідити методологічні засади дослідження внутрішнього туризму; розглянути світовий досвід розвитку волонтерського туризму як напрямку розвитку внутрішнього туризму; провести оцінку сучасного стану розвитку туризму в Україні; проаналізувати чинники, що сприяють і перешкоджають розвитку волонтерського туризму; запропонувати перспективні напрями розвитку волонтерських ініціатив у туристичному секторі.

4. План роботи:

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. Теоретичні основи дослідження внутрішнього туризму
2	Розділ 2. Аналіз стану та перспективи розвитку волонтерського туризму в Україні

5. Дата видачі завдання 01.12.2024 р.

Студент

підпис

Махно А.О.
ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

Г.І. Гапоненко
ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Махно А.О. «Волонтерський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму в Україні»

У дипломній роботі досліджено волонтерський туризм як перспективний напрям розвитку внутрішнього туризму в Україні. Проаналізовано сутність та особливості волонтерського туризму, визначено його роль у відновленні туристичної інфраструктури та активізації місцевих громад. Розглянуто світовий досвід розвитку волонтерського туризму та виявлено можливості його адаптації до умов України. Обґрунтовано рекомендації щодо впровадження волонтерських програм для стимулювання внутрішнього туризму та підвищення його соціально-економічної ефективності. Реалізація розробленої Програми розвитку волонтерського туризму в Україні матиме далекосяжні позитивні наслідки, сприяючи не лише відновленню туристичної інфраструктури, але й глибоким соціально-економічним змінам. Її реалізація сприятиме не лише відбудові інфраструктури, але й формуванню нової культури туризму, заснованої на принципах відповідальності, солідарності та взаємодопомоги.

ANNOTATION

Makhno A.O. «Volunteer tourism as a promising direction for the development of domestic tourism in Ukraine»

The thesis explores volunteer tourism as a promising direction for the development of domestic tourism in Ukraine. The essence and features of volunteer tourism are analyzed, its role in the restoration of tourist infrastructure and the activation of local communities is determined. The world experience in the development of volunteer tourism is considered and the possibilities of its adaptation to the conditions of Ukraine are identified. Recommendations for the implementation of volunteer programs to stimulate domestic tourism and increase its socio-economic efficiency are substantiated. The implementation of the developed Program for the Development of Volunteer Tourism in Ukraine will have far-reaching positive consequences, contributing not only to the restoration of tourist infrastructure, but also to profound socio-economic changes. Its implementation will contribute not only to the reconstruction of infrastructure, but also to the formation of a new culture of tourism based on the principles of responsibility, solidarity and mutual assistance.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ	6
1.1. Поняття та сутність внутрішнього туризму	6
1.2. Методологічні засади дослідження внутрішнього туризму.	11
1.3. Світовий досвід розвитку волонтерського туризму як напрямку розвитку внутрішнього туризму	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	24
2.1. Оцінка сучасного стану розвитку туризму в Україні	24
2.2. Аналіз чинників, що сприяють і перешкоджають розвитку волонтерського туризму	32
2.3. Перспективні напрями розвитку волонтерських ініціатив у туристичному секторі	40
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах трансформації українського туристичного ринку, спричиненої як геополітичними викликами, так і внутрішніми соціальними змінами, особливої актуальності набувають нетрадиційні форми туризму, зокрема волонтерський туризм. Цей тип подорожей поєднує елементи громадянської активності, соціальної відповідальності та пізнання культурного середовища, що відкриває нові можливості для розвитку внутрішнього туризму. В умовах воєнного стану, зростання потреб у соціальній мобілізації та відновленні постраждалих територій, волонтерський туризм може стати ефективним інструментом як підтримки громад, так і активізації туристичних потоків у регіони, що потребують відродження. Незважаючи на свій потенціал, цей напрям залишається мало дослідженим у науковому і практичному вимірах, що зумовлює необхідність його теоретичного осмислення та розробки дієвих моделей впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські науковці, експерти та фахівці у сфері туризму вивчають і аналізують внутрішній туризм у контексті складних умов, таких як пандемія, війна, екологічні та техногенні катастрофи, хімічне забруднення територій. Ці аспекти детально розглядаються в ряді наукових робіт: К. Артюх, Ю. Тарасовський, А. Зарубіна, А. Ровенко, Н. Габчак та інших. Зазначені дослідники виділяють ключові напрями та регіони України, що мають потенціал стати рушіями розвитку внутрішнього туризму, а також пропонують заходи для міжсекторальної співпраці, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності українського туристичного сектору в довгостроковій перспективі.

Теоретичні та практичні аспекти волонтерського туризму досліджувалися в працях як вітчизняних, так і закордонних науковців,

зокрема таких авторів: Бойко Я.В., Купач Т.Г., Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., Лучка О., Василенко А.І., Пацюк В.С., Долинська О.О., Сіра Е.О., Демчук Л.І., Машіка Г.В., П'ятка Н.С., Навольнева Д.Р., Давидюк Ю.В., Проценко О.О., Смирнов І.Г., Любіцева О.О., Гринюк Д.Ю., Степанець І.О., Соловійова А.С., Кругляк М.Є., а також Lyons K., Hanley J., Wearing S., Neil J., Tomazos K., Butler R., Wen J.J. та інших.

Метою дипломної роботи є виявлення потенціалу волонтерського туризму як чинника розвитку внутрішнього туризму в Україні, а також розробка рекомендацій щодо перспектив його реалізації на національному рівні.

Для досягнення зазначеної мети було вирішено наступні *завдання*:

- вивчити поняття та сутність внутрішнього туризму;
- дослідити методологічні засади дослідження внутрішнього туризму;
- розглянути світовий досвід розвитку волонтерського туризму як напряму розвитку внутрішнього туризму;
- провести оцінку сучасного стану розвитку туризму в Україні;
- проаналізувати чинники, що сприяють і перешкоджають розвитку волонтерського туризму;
- запропонувати перспективні напрями розвитку волонтерських ініціатив у туристичному секторі.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку внутрішнього туризму в Україні в умовах соціальних та гуманітарних викликів.

Предметом дослідження є організаційно-економічні та соціокультурні аспекти формування і реалізації волонтерського туризму як інноваційного напряму внутрішнього туристичного ринку.

Методи дослідження. У ході цього дослідження застосовано як загальні, так і спеціалізовані наукові підходи. Для визначення інтегральної сутності волонтерського туризму проаналізовано теоретичні та практичні здобутки вітчизняних і зарубіжних науковців. Завдяки методам

контент-аналізу, моніторингу інформаційних джерел із тематики дослідження, а також синтезу і компаративного аналізу проведено різноманітні теоретичні узагальнення. Системний підхід, комплексний і критичний аналізи були використані для вивчення природи та особливостей волонтерського туризму. За допомогою методів логічного й табличного представлення даних було структуровано інформацію щодо різних авторських підходів до визначення волонтерського туризму і його місця серед інших форм туристичної діяльності. Актуальність і перспективи розвитку цього виду туризму в Україні підтверджено методом кейс-стаді.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 2 розділів та висновків. Містить 53 сторінки тексту, 10 рисунків, 6 таблиць. Список джерел включає 41 найменування літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття та види внутрішнього туризму

Пропорційний соціально-економічний розвиток регіону, вдосконалення його економічної структури та перетворення на точку зростання як драйвера значною мірою безпосередньо пов'язане з внутрішнім туризмом. Тому, на нашу думку, доцільно уточнити визначення, значення, цілі, види та форми внутрішнього туризму з науково-теоретичної точки зору.

Термін «внутрішній туризм» закріплений у Законі України «Про туризм», де зазначено, що це подорожі громадян України та осіб, які постійно мешкають на її території, у межах країни [1]. Враховуючи мету таких подорожей, можна виділити різні види внутрішнього туризму, зокрема: екскурсійний, агротуризм, лікувально-оздоровчий, екологічний, культурний, гастрономічний, релігійний тощо. Важливо підкреслити, що цей список не є вичерпним, адже існує багато інших форм спеціалізованого туризму.

На основі узагальнення та уточнення визначень внутрішнього туризму, що містяться в офіційних документах, а також даних вітчизняних і зарубіжних науковців, автор пропонує таке визначення: «Внутрішній туризм — це формування туристичного потоку місцевого населення на рівні країни між її регіонами різного рівня».

Згідно з вимогами міжнародної статистики, потік внутрішнього туризму включає: перебування в інших регіонах країни у відрядженнях, короткострокове навчання, відпочинок, відвідування родичів і знайомих, лікування та оздоровлення, відвідування релігійних місць і святинь, здійснення покупок, вирішення робочих питань та інших особистих потреб.

З цього випливає, що формування внутрішнього туризму на основі мети подорожі є досить широким поняттям, і не всі туристи безпосередньо

користуються туристичними послугами. На нашу думку, для глибокого аналізу напрямків внутрішнього туризму та визначення стратегії його розвитку необхідно формувати загальний потік внутрішнього туризму, виходячи з цілей подорожі. Якщо цільовий внутрішній туризм буде формуватися за рахунок туристів із основною туристичною метою, його практичне значення значно зросте [15].

У цьому потоці особливу увагу слід приділити тим, хто подорожує з метою паломництва, відпочинку та дозвілля, оздоровлення, зміцнення здоров'я, а також вивчення історико-культурної спадщини. Наразі та в перспективі цільовий внутрішній туризм є надійною основою для формування попиту і пропозиції в регіоні, розвитку транспортної та інфраструктурної мережі, підготовки науково-теоретичних і практичних рекомендацій щодо стратегії і концепції його розвитку. Виходячи з досліджених визначень, значення та структурних особливостей внутрішнього туризму, уточнення його основних завдань має як наукову, так і практичну цінність (рис.1.1).

Рис.1.1.1. Задачі розвитку внутрішнього туризму. Складено автором

Цілі розвитку внутрішнього туризму в регіоні поділяються на два основні напрями [17]:

1. Головним завданням є здійснення якісних змін у соціальній сфері та системі освіти, спрямованих на підвищення рівня і якості життя населення.
2. Розвиток туристичної індустрії насамперед покликаний задовольнити потреби населення країни та регіонів у туристичних послугах і спрямований на піднесення людського капіталу на вищий рівень.

Однією з найактуальніших соціальних проблем регіонів є забезпечення зайнятості швидко зростаючого населення. Внутрішній туризм має низку переваг у вирішенні цього завдання, оскільки в цій сфері спостерігається відносно висока продуктивність праці, а витрати на створення нових робочих місць є меншими. Нові робочі місця, своєю чергою, підвищують доходи населення і сприятимуть зниженню рівня бідності.

Важливою соціальною місією внутрішнього туризму є просвіта різних верств населення, особливо дітей і молоді. Розвиток внутрішнього туризму створює унікальні умови для збереження і зміцнення національних цінностей, традицій і культури гостинності. Для цього необхідно створити комфортне середовище, що включає розвиток міської та сільської інфраструктури, житлово-комунального господарства, закладів дошкільної та загальної середньої освіти, вищих навчальних закладів, медичних, культурних і спортивних установ [6].

Також важливим завданням є підготовка висококваліфікованих кадрів — менеджерів, маркетингологів, програмістів, які відповідатимуть міжнародним стандартам. Потрібно розробити заходи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців, що сприятимуть створенню нових робочих місць і підтримці приватного підприємництва в туристичній інфраструктурі.

Серед соціальних пріоритетів варто виділити розробку і реалізацію регіональних програм з охорони та збереження історичних пам'яток, захисту природи на туристичних об'єктах і дотримання екологічних стандартів.

У сфері економіки важливо виділити такі нові завдання [13]:

- збільшення частки сфери послуг, зокрема туристичної галузі, для покращення структури регіональної економіки;
- впровадження інноваційних рішень і цифрових технологій у сфері внутрішнього туризму;
- створення сприятливого бізнес-середовища для розвитку туризму як драйвера регіональної економіки та підвищення інвестиційної активності;
- розвиток промисловості, сільського господарства, будівництва та сфери послуг у тісній взаємодії з туризмом;
- підтримка підприємництва для ефективного використання туристичних ресурсів і місцевого потенціалу;
- формування туристичних зон і кластерів для ефективного використання наявних можливостей.

Відповідно до цільової сегментації внутрішній туризм можна поділити на різні форми та види. Варто підкреслити, що основна відмінність між внутрішнім і зовнішнім туризмом полягає у різниці розмірів і напрямків туристичних потоків. У наведеній нижче схемі подано систему класифікації внутрішнього туризму, розроблену з урахуванням світового досвіду та практики нашої країни (рис.1.2).

Важливу роль у розвитку регіонів, зокрема сільської місцевості, відіграє сільський туризм як особлива форма внутрішнього туризму. У вузькому розумінні сільський туризм – це агротуризм, який включає спортивні змагання, відпочинок і культурно-рекреаційні заходи, спрямовані на створення комфортних соціальних умов у сільській місцевості. У ширшому сенсі це означає формування туристичного кластеру, що об'єднує унікальну дорожньо-транспортну, торгово-сервісну, народно-ремісничу та

національно-культурну інфраструктуру на основі природно-рекреаційного потенціалу регіону [27].

Рис.1.2. Система класифікації внутрішнього туризму

Складено автором

Важливим чинником, що відрізняє внутрішній і зовнішній туризм, є можливість здійснення подорожей як в офіційній, так і в неофіційній формі. Внутрішній туризм характеризується високим рівнем неформальності. Пріоритетні напрямки державної політики, зокрема культура й освіта, вивчення історії країни, ефективне використання фінансових ресурсів у розвитку освітньої системи та застосування різних стимулюючих механізмів відповідають цим завданням. Широке залучення малозабезпечених сімей, дітей, школярів і студентів до паломницького, географічного, культурно-пізнавального та історичного туризму має забезпечуватися державою через створення відповідних умов [27].

Ще однією формою внутрішнього туризму є його організація за різними напрямками: груповий, індивідуальний, сімейний, жіночий, чоловічий тощо. Сімейний відпочинок має особливе значення, адже він

сприяє не лише оздоровленню, а й зміцненню сімейних зв'язків. В сучасних умовах і в майбутньому існують усі передумови для масштабного розвитку сімейного туризму.

Вплив туризму на макро-, регіональному та мікрорівнях проявляється через його значний внесок у формування доходів. Економічний ефект туризму оцінюється за показниками валового внутрішнього продукту та прибутковості. Визначення позиції внутрішнього й зовнішнього туризму в окремих країнах можливе через аналіз рівня доходів, які вони генерують.

1.2. Методологічні засади дослідження внутрішнього туризму

Узагальнюючи наведені в попередньому пункті погляди, з методологічної точки зору можна виділити такі особливості внутрішнього туризму, його цілі, завдання, види і форми класифікації, а також фактори, що відрізняють внутрішній туризм від зовнішнього:

- розташування послуг внутрішнього туризму і туристичного потенціалу в межах окремих регіонів (область, район, місто, село, мікрорайон);
- його тісний зв'язок із внутрішнім туризмом та стійким соціально-економічним розвитком регіонів, формування системи, яка поєднує всі галузі економіки між туристично-сировинним потенціалом і туристичними продуктами (послугами);
- визначення і обґрунтування культурно-просвітницьких, виховних і локальних цінностей як основних завдань внутрішнього туризму;
- високий попит на послуги внутрішнього туризму в паломницькому, культурно-історичному та географічному напрямках;
- значне зростання попиту на відпочинок на природі та сільський туризм в умовах пандемії COVID-19 та повномасштабної війни;

- відносно велика частка неформальних подорожей у формуванні та розвитку внутрішнього туризму, збереження тенденції швидкого зростання бажання населення до подорожей і відпочинку в майбутньому;

- соціальна диференціація населення є ключовим фактором розвитку внутрішнього туризму, держава підтримує залучення малозабезпечених сімей, вихованців дитячих садків, старшокласників, студентів коледжів і ліцеїв, студентів вишів, людей похилого віку до туристичного обслуговування;

- пріоритетність організації внутрішнього туризму на рівні сімей і мікрорайонів, спрямованих на зміцнення і збереження національних цінностей; – визнання того, що попит на туризм, який формується внаслідок сезонних змін, незначно впливає на організацію внутрішнього туризму;

- об'єктивно вищий рівень попиту на внутрішній туризм і кількість мандрівників порівняно із зовнішнім туризмом.

Найважливішими і пріоритетними завданнями є глибокий аналіз зазначених особливостей внутрішнього туризму, дослідження попиту і пропозиції, наукове обґрунтування перспективних параметрів, а також адаптація методології статистики внутрішнього туризму до світових стандартів. У сучасних умовах, а також у середньо- і довгостроковій перспективі існують всі можливості для того, щоб внутрішній туризм залишався стратегічним драйвером регіонального розвитку. Регіони мають достатній потенціал для того, щоб внутрішній туризм став унікальним напрямком сталого розвитку, що поєднує всі галузі економіки. Надзвичайно важливо забезпечити стале зростання внутрішнього туризму як єдиної системи, яка об'єднує всі сфери економіки. Внутрішній туризм доцільно розглядати як ключове джерело забезпечення зайнятості населення, підвищення його доходів і зміцнення місцевих бюджетів [40].

У контексті сучасних соціально-економічних трансформацій розвиток волонтерського туризму в межах внутрішнього туристичного простору

набуває особливої актуальності. Цей феномен поєднує в собі елементи соціального служіння, культурного обміну та регіонального розвитку, утворюючи унікальну форму активної громадянської участі, що має позитивний вплив на різні аспекти життєдіяльності країни.

З наукової точки зору, волонтерський туризм виконує функцію соціального капіталу: завдяки спільній діяльності учасників формуються горизонтальні зв'язки між громадянами з різних частин держави, зміцнюється національна єдність і підвищується рівень соціальної згуртованості. Дослідження у сфері соціології та культурології підтверджують, що спільна участь у волонтерських ініціативах сприяє розвитку толерантності, громадської відповідальності та довіри до суспільних інститутів [36].

У географічному вимірі волонтерський туризм сприяє активізації сільських територій, які часто залишаються поза увагою традиційних туристичних маршрутів. Тут волонтери можуть долучатися до екологічних, освітніх або культурних проєктів, забезпечуючи сталий розвиток локальних громад і збереження нематеріальної культурної спадщини. Це відкриває нові перспективи для територіального брендингу та формування позитивного іміджу регіонів.

Крім того, економічна користь від волонтерського туризму полягає у збільшенні споживчого попиту в малих населених пунктах, де волонтери витрачають кошти на базові потреби — харчування, транспорт, проживання. Таким чином, формується додаткове джерело доходу для місцевого бізнесу, що позитивно впливає на мікроекономіку регіону [32].

На основі вищезазначеного, можна стверджувати, що волонтерський туризм є важливим інструментом внутрішнього розвитку країни, який поєднує гуманітарні, культурні та економічні виміри. Його підтримка і системна інтеграція у державну політику внутрішнього туризму сприятиме

не лише соціальній інтеграції, але й загальному зростанню стійкості національного туристичного сектору.

У науковій літературі існує широкий спектр інтерпретацій терміну «волонтерський туризм», найбільш цитовані з яких ми узагальнили у табл. 1.1.

Табл.1.1

Підходи щодо визначення терміну «волонтерський туризм»

Автор	Визначення
Вірінг С.	Різновид альтернативного туризму, в якому комерційна вигода відходить на другий план перед альтруїстичною мотивацією подорожувати з метою надання допомоги спільнотам.
Лайонс К., Хенлі Д., Вірінг С., Ніл Д.	Один із найдинамічніших нішевих сегментів світового туристичного ринку, де учасники фінансово підтримують власну участь у проектах з охорони природи або розвитку спільнот.
Томазос К., Бутлер Р.	Однією з новітніх форм туризму є волонтерський туризм, коли люди вирушають у робочу відпустку, щоб безкоштовно працювати на благородні проекти. Хоча волонтерство є давно відомою практикою, поєднання цього з туризмом стало популярним лише недавно і вже за короткий час зазнало значних змін.
Каланан М., Томас С.	Волонтерський туризм став одним з ключових напрямків у розвитку сучасної туристичної галузі. Ця ніша виникла як природна реакція на напружене суспільство, яке втомилося від одноманітності традиційних туристичних пропозицій і стало шукати нові, альтернативні способи відпочинку.
МакГіхі Н., Сантос С.	Витрачання свого вільного часу та коштів на подорожі поза межами звичайної діяльності з метою надання допомоги тим, хто її потребує.
Вен Дж.	Поєднання праці та відпочинку, коли люди з подібними цілями спільно працюють і проживають в умовах, що мають соціальну значущість.
Беккер М.	Це синтез волонтерства та туризму, який передбачає подорож, впродовж якої мандрівник витрачає частину свого часу на надання добровільної допомоги місцевим жителям, навколишньому середовищу або інфраструктурі, прагнучи залишити позитивний слід у даному регіоні.
Смирнов І. Г., Любіцева О. О.	Особливий напрям альтернативного туризму, що набуває актуальності в умовах російської агресії проти України. Поєднує в собі елементи екологічного, пригодницького, культурного та сталого туризму, сприяючи не лише відновленню туристичних дестинацій, але й розвитку місцевих громад та особистісному зростанню учасників
Геваковська М.	Це різноманітне явище, яке об'єднує характеристики таких видів туризму, як екологічний, сталий, альтернативний, пригодницький та культурний туризм.
Долинська О.	Волонтерський туризм – це форма подорожей, що дає змогу відвідати іншу країну, регіон чи місто не лише для відпочинку та розваг, а й

	для участі в волонтерських програмах, де можна допомогти місцевим жителям або природному середовищу.
Зарубіна А.В., Сіра Е.О., Демчук Л.І.	Це можливість для людей різного віку брати участь у волонтерських проектах туристичного напрямку по всьому світу.

Складено автором за джерелами: [9; 11; 31; 34; 37; 38]

Існують різні підходи до волонтерського туризму в Україні. Наприклад, Н. Вільямс та його колеги проаналізували 44 500 коментарів на форумі «Волонтери для України» та визначили три основні категорії воєнного туризму [26]:

- 1) «гарячі» подорожі до зон бойових дій, що орієнтовані на пригоди та спостереження;
- 2) бойове волонтерство — участь у бойових діях безкоштовно;
- 3) небойове волонтерство, яке включає підтримку бойових операцій або надання гуманітарної допомоги, наприклад, медична чи логістична підтримка.

Інший погляд на волонтерський туризм надають І. Смирнов та О. Любіцева, розглядаючи місто Кам'янець-Подільський як перспективний центр для волонтерського туризму. Вони пропонують організовувати волонтерські екскурсії місцевими гідами та залучати студентів до розвитку туристичної галузі [22].

І. Кирилюк та Л. Швертко підкреслюють важливість волонтерських екскурсій для внутрішньо переміщених осіб, що допомагають їм адаптуватися до нових умов життя та інтегруватися в місцеву громаду, сприяючи гармонійному розвитку між переселенцями та місцевими жителями [13].

Окрім різноманітних визначень, ми спробували сформулювати власне трактування. Волонтерський туризм, на наш погляд, є однією з форм сучасного туризму, яка передбачає відвідування певної території з метою надання допомоги місцевим жителям, зокрема фізичної, а також обслуговування відвідувачів цієї громади на волонтерських засадах.

Основною особливістю волонтерського туризму є збереження балансу між туризмом і волонтерством.

На відміну від традиційного волонтерства за кордоном, яке зазвичай передбачає тривалі програми з детальними співбесідами, волонтерський туризм зазвичай організовується у вигляді короткострокових програм. Вони більше орієнтовані на досвід учасників, а не на конкретний вплив і користь. Для волонтерів це можливість зануритися в нові культури та підтримати проекти, що приносять користь громадам, які цього потребують. Одночасно волонтерські туристи поєднують роботу з екскурсіями по нових містах і часто мають більше часу для відпочинку в порівнянні з традиційними волонтерськими програмами.

Головна різниця між звичайним туристом і волонтером полягає в тому, що турист, перебуваючи на відпочинку, є споживачем послуг, передбачених туристичним пакетом, тоді як волонтер створює соціальні послуги, надаючи свою допомогу під час перебування в іншому місці.

Концепція волонтерського туризму, яка поєднує короткострокову волонтерську діяльність із насиченою програмою пригод і можливістю отримання різноманітного досвіду, набула значної популярності останніми роками. Ця модель туризму тісно переплітається з іншими напрямками, такими як соціальний, культурний, альтернативний, відповідальний і благодійний туризм (рис.1.3).

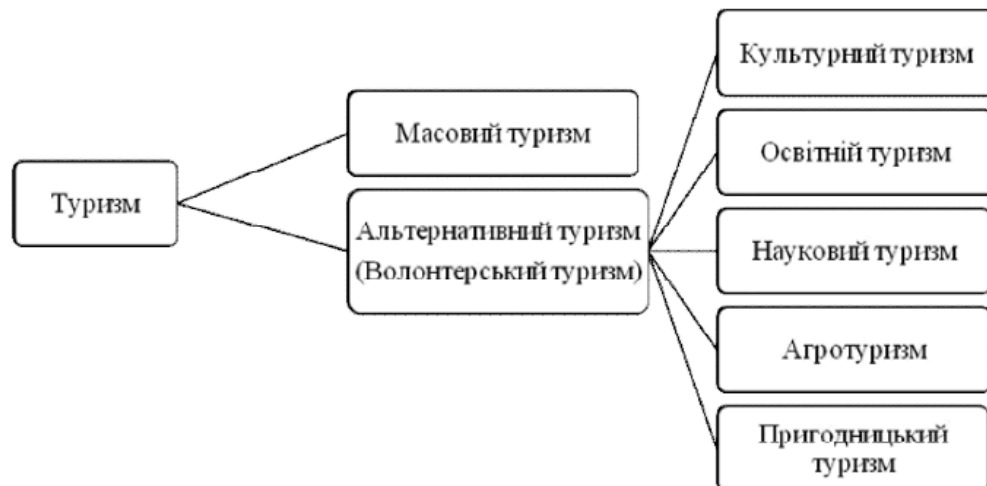

Рис.1.3. Концепція волонтерського туризму [5]

Волонтерський туризм має ряд переваг, що роблять його привабливим у порівнянні з іншими видами подорожей [7]:

- можливість залучення значної кількості мандрівників через організацію волонтерських турів у конкретних регіонах;
- відсутність сезонних обмежень, що дає змогу реалізовувати програми протягом усього року;
- тривалість перебування учасників волонтерських заходів може бути суттєво більшою під час довгострокових програм;
- доступність волонтерських турів для представників різних вікових груп;
- незалежність цього виду туризму від наявності природних ресурсів у місці проведення заходів.

1.3. Світовий досвід становлення волонтерського туризму як напрямку розвитку внутрішнього туризму

У країнах Західної Європи та США волонтерський туризм демонструє активний розвиток, швидко здобуваючи популярність серед молоді завдяки унікальному поєднанню подорожей і волонтерської діяльності. Замість звичайних туристичних маршрутів, все більше людей обирають нетрадиційні подорожі, що передбачають участь у волонтерських програмах. Волонтерство, як невід’ємна частина концепції «волонтуризму», значно впливає на міжнародні туристичні потоки.

Історичний досвід волонтерства свідчить про зростаючу потребу в усвідомленні суспільством і державними інституціями важливості вдосконалення різних аспектів соціального розвитку. Активне формування добровольчих рухів стає ключовим елементом продуктивної соціальної роботи в будь-якій країні. Незважаючи на те, що безоплатність є

основоположним принципом волонтерської діяльності, підтримка волонтерів часто відіграє вирішальну роль у функціонуванні малих неприбуткових організацій.

14 вересня 1990 року в Парижі на XI Всесвітній конференції Міжнародної Асоціації добровільних зусиль була ухвалена Загальна Декларація про волонтерську діяльність [21], яка визначає волонтерство як важливий інструмент соціального, економічного, культурного та екологічного розвитку. У документі наголошується, що волонтерська діяльність — це свідомий і добровільний вибір, який відображає особисті переконання та громадянську позицію. Вона передбачає активну участь у житті суспільства, найчастіше через спільну діяльність у різноманітних організаціях та об'єднаннях. Волонтерство сприяє підвищенню якості життя, особистісному зростанню, зміцненню солідарності та задоволенню основних потреб на шляху до побудови справедливого і мирного суспільства, а також стимулює економічний і соціальний розвиток, створюючи нові робочі місця і професії.

Декларація проголошує низку основних принципів волонтерського руху, серед яких надання індивідуальних або організованих послуг і розвиток особистості через набуття нових знань і навичок. У документі підкреслюється право кожної людини — незалежно від культурного чи етнічного походження, релігійних переконань, віку, статі, фізичного, соціального або економічного статусу — вільно об'єднуватися для волонтерської діяльності. Всі люди мають право без жодних обмежень витрачати свій час, енергію та таланти на користь інших людей або громад, не очікуючи фінансової винагороди [21].

На сьогодні волонтерський рух охоплює понад 100 країн світу і стає дедалі впливовішим. У США близько 60% жінок займаються волонтерською діяльністю, витрачаючи на це в середньому 3,4 години на тиждень, а серед чоловіків цей показник становить близько 50% із середньою залученістю в 3,6 години на тиждень. У Канаді громадяни присвячують волонтерству в

середньому 191 годину на рік, що еквівалентно 578 тисячам робочих місць із повною зайнятістю. У Франції 19% дорослого населення беруть участь у волонтерських програмах, з них 60% роблять це регулярно, витрачаючи понад 20 годин на місяць [39].

В Німеччині кожен третій житель (22 мільйони осіб) є активним волонтером, віддаючи понад 15 годин на місяць громадським організаціям, проєктам і групам взаємодопомоги. У Південній Кореї річна вартість волонтерських послуг перевищує 2 мільярди доларів. В Японії 26% громадян мають досвід волонтерства, причому 48% з них вважають цю діяльність надзвичайно корисною як для особистого розвитку, так і для суспільства. В Ірландії 72% волонтерів переконані, що їхня робота виконує завдання, які не можуть бути покладені на оплачуваних працівників. Загалом щороку волонтерською діяльністю займаються понад 100 мільйонів дорослих людей у всьому світі [39].

Волонтерська та благодійна діяльність щороку зростає в усьому світі. Згідно з даними Всесвітнього звіту про волонтерство за 2022 рік, щомісячний рівень волонтерства, який визначається як частка людей працездатного віку віком від 15 років, що займаються волонтерством протягом місяця, становив майже 15%, або 862 мільйони осіб. Більшість волонтерської роботи продовжує здійснюватися неформально між окремими особами, тоді як 6,5 відсотка людей працездатного віку в усьому світі займаються формальним волонтерством через організацію чи асоціацію. Значний відсоток людей виконує кілька видів волонтерської роботи (рис.1.4).

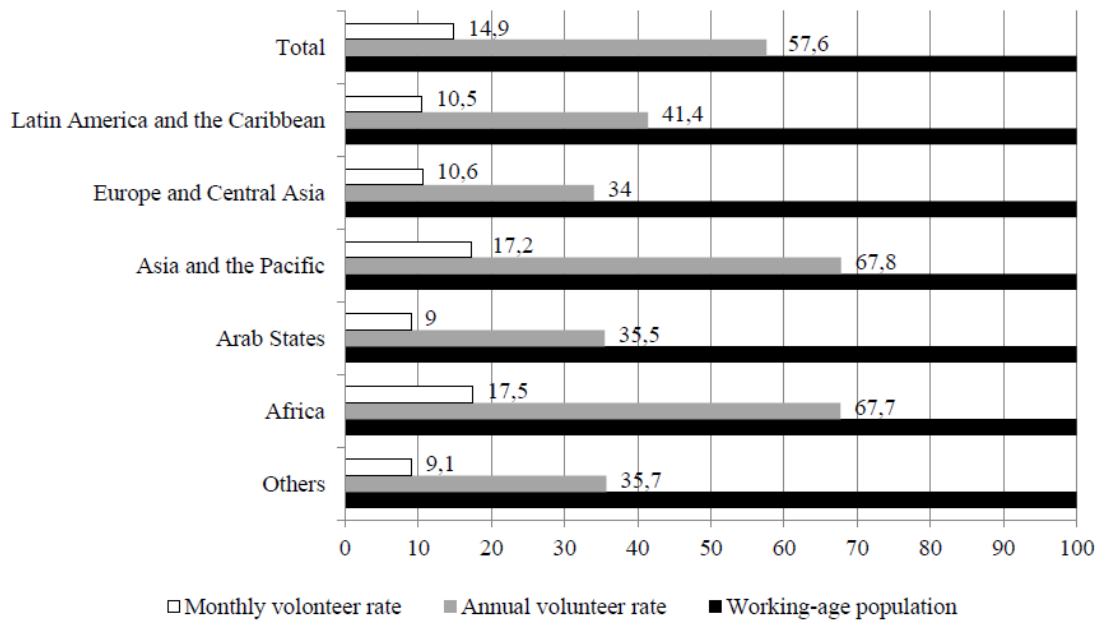

Рис.1.4. Рівень волонтерства за регіонами світу, % (Світовий звіт про волонтерство: побудова рівних та інклюзивних суспільств, 2022) [40]

Британська міжнародна благодійна організація Charities Aid Foundation щорічно здійснює дослідження в сфері волонтерства, аналізуючи досягнення країн світу за низкою індикаторів, що відображають ставлення населення до благодійної та волонтерської діяльності.

Індекс глобальної благодійності CAF (CAF World Giving Index) надає уявлення про світові тенденції у сфері щедрості та громадської активності. Цей інструмент дозволяє з'ясувати, в яких країнах населення найчастіше долучається до соціально корисної діяльності на благо спільноти, а також сприяє поширенню культури благодійності у глобальному вимірі.

Індекс формується на основі даних глобального опитування Gallup World View World Poll, яке включає широкий спектр питань щодо сучасного життя, зокрема тих, що стосуються поведінки у сфері благодійності. Перелік країн-учасниць та зміст запитань можуть змінюватися щороку залежно від методики компанії Gallup [29].

Структура Індексу благодійності включає три основні показники:

1. Допомога незнайомцю – надання допомоги людині, з якою ви не були знайомі, але яка потребувала підтримки.

2. Фінансова благодійність – здійснення грошових пожертвувань на користь благодійної організації.
3. Добровільна участь – витрачання власного часу на волонтерську діяльність в межах організації.

Станом на 2024 рік Україна посідає сьоме місце у глобальному рейтингу благодійності. У попередньому році українці займали другу позицію. Згідно зі звітом CAF, у 2024 році до благодійної діяльності долучилися рекордні 4,3 мільярда людей по всьому світу, що становить 73% дорослого населення планети [39].

Вже сьомий рік поспіль найщедрішою країною визнається Індонезія: 90% її громадян здійснюють фінансові пожертви, а 65% беруть участь у волонтерській діяльності.

Серед перших десяти країн рейтингу опинилися лише дві найбільші економіки світу — Індонезія та США. Водночас Гамбія, яка належить до числа найменш забезпечених держав, посіла високе четверте місце.

Глобальний рейтинг благодійності щороку публікується з 2010 року на основі даних міжнародного опитування Gallup World View. Позиції країн у цьому списку визначаються за трьома ключовими показниками: рівень фінансових пожертв, активність волонтерської роботи та готовність допомагати незнайомим людям. У 2024 році в опитуванні взяли участь понад 145 тисяч респондентів із 142 країн світу (рис.1.4).

Рис.1.4. World Giving Index в 2024 р., сформований Charities Aid Foundation (CAF) [39]

Волонтерські програми є поширеним явищем як в Україні, так і в усьому світі. Вони відзначаються значною різноманітністю та сприяють розвитку як окремих особистостей, так і суспільства загалом. Вибираючи волонтерську програму, важливо, щоб набуті навички використовувалися ефективно та раціонально. Основним критерієм вибору має бути суспільна користь, а не лише особисті інтереси щодо подорожей. Серед основних напрямів волонтерства можна виділити наступні (рис.1.5).

1. Волонтерське викладання – навчання англійської мови місцевих дітей на пляжах Самуї; освітні програми для дітей та дорослих у тропічних регіонах, таких як Коста-Рика; викладання англійської молодим монахам у Лаосі тощо.
2. Волонтерська робота з дітьми – освітня та психологічна підтримка дітей Непалу; особиста допомога дітям у Малаві; участь у міжнародних дитячих таборах CISV тощо.

Рис.1.5. Основні напрями волонтерства в світі

Складено автором

3. Збереження культурної та природної спадщини – дослідження китових акул, черепах і мант у Південній Африці; охорона дикої природи у заповідниках Малаві; збирання даних про ссавців, амфібій і птахів на узбережжі Белізу тощо.
4. Волонтерство з тваринами – порятунок морських черепах у Коста-Риці; моніторинг популяції великих білих акул у Південній Африці; реабілітація та повернення гепардів у дику природу; допомога безпритульним тваринам у Таїланді.
5. Волонтерство в громадах – підтримка місцевих громад Танзанії через викладання або догляд за літніми людьми; участь у будівництві та реконструкції систем збору води; сприяння розвитку сільського господарства на островах Фіджі тощо.

Організації, що курують зазначені програми, відзначаються високими етичними стандартами. Серед них: GVI, CISV, STA, Grassroots Volunteering, The National Trust, Pod Volunteer, ChildSafe.

Крім того, існують онлайн-платформи для пошуку волонтерських можливостей, такі як Workaway, що пропонує понад 1000 проєктів у 180

країнах світу. Бюджетною альтернативою є Help Exchange, який зосереджений на країнах Латинської Америки, Африки та Азії. Організація WWOOF (World Wide Opportunities on Organic Farms) забезпечує можливості для волонтерства на органічних фермах по всьому світу.

Європейський корпус солідарності (European Solidarity Corps, ESC) є ініціативою Європейського Союзу, що дозволяє молоді брати участь у вирішенні соціально значущих проблем у країнах ЄС. Таким чином, волонтерська діяльність є не лише способом особистісного розвитку, а й важливим інструментом формування глобальної відповідальності та підтримки сталого розвитку суспільства.

Отже волонтерські проєкти можуть бути найрізноманітнішими, охоплюючи широкий спектр суспільно корисної діяльності. Серед основних напрямів можна виділити: допомогу дітям, людям з інвалідністю, літнім особам і мігрантам; викладання іноземних мов; будівництво екологічних маршрутів; проведення екологічної просвітницької роботи; залучення до сільськогосподарських ініціатив; організацію тематичних майстер-класів, семінарів, фестивалів тощо.

Важливим аспектом є відповідальний вибір волонтерської програми, що дозволить реалізувати справді значущу ініціативу та уникнути можливих шахрайських схем. Для цього слід звернути увагу на оперативність відповіді та стиль комунікації організаторів, детально вивчити умови участі та перелік необхідних документів. Глибокий аналіз обраної програми допоможе максимально ефективно використати власні навички та принести користь суспільству.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка сучасного стану розвитку волонтерського туризму в Україні

Основними нормативними актами, що регулюють волонтерську діяльність в Україні, є закони: «Про волонтерську діяльність» [2] та «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [3]. Позитивні зміни, які виникли завдяки ухваленню цих нормативних актів, були відзначені Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) у рамках дослідження «Індекс сталості неурядових організацій» (CSOSI) [40].

Для покращення підтримки волонтерської діяльності в Україні вносяться відповідні зміни до законодавства. Зокрема, до Закону України «Про волонтерську діяльність» додано зміни, які розширюють спектр напрямів волонтерства та надають можливість здійснювати волонтерську діяльність онлайн через Інтернет та інші телекомунікаційні мережі. Окрім того, до Податкового кодексу України внесено поправки, що сприяють розвитку волонтерства та діяльності неприбуткових організацій під час збройної агресії Російської Федерації проти України. Згідно з цими змінами, організації, що залучають волонтерів, звільняються від оподаткування витрат, зокрема на медичне обстеження та вакцинацію волонтерів, а також відшкодовуються витрати волонтерам за умов укладення письмового договору про волонтерську діяльність.

До Революції гідності та початку російської військової агресії у 2014 році рівень волонтерської діяльності в Україні був низьким. Однак саме ці події стали каталізатором для зростання громадської активності, коли волонтерство стало важливим рушієм багатьох соціальних змін. Труднощі, з якими може зіштовхнутися волонтер під час діяльності за кордоном, значною мірою залежать від його соціального становища, рівня адаптації, а також від

ступеня психологічної, моральної й фізичної підготовки. Волонтери, які успішно пристосовуються до нових умов, мають можливість істотно розвинути свої особистісні та професійні навички, досягаючи нових результатів у самовдосконаленні [26].

У подальшому буде проведено аналіз цілей подорожей вітчизняних туристів за волонтерськими програмами до початку повномасштабних військових дій в Україні (див. рис. 2.1).

Рис.2.1. Цілі подорожей вітчизняних волонтерів до початку повномасштабної війни [14]

Як свідчать дані, до початку повномасштабних бойових дій в Україні основна частина вітчизняних туристів брала участь у волонтерському туризмі, переслідуючи найпоширеніші цілі [14]:

- підтримка дітей – 37%;
- збереження довкілля – 24%;
- освітні програми – 17%.

На рис. 2.2 представлена гендерна структура учасників волонтерського туризму. Зі статистики видно, що до війни переважна більшість волонтерів були жінки – 76%, тоді як частка чоловіків становила лише 24%.

Рис.2.2. Гендерна структура учасників волонтерського туризму до початку повномасштабної війни [14]

На рис. 2.3 відображено вікову структуру учасників волонтерського туризму. З представлених даних видно, що найбільшу частку волонтерів складають молоді люди у віці від 18 до 25 років – їхній відсоток становить 41%.

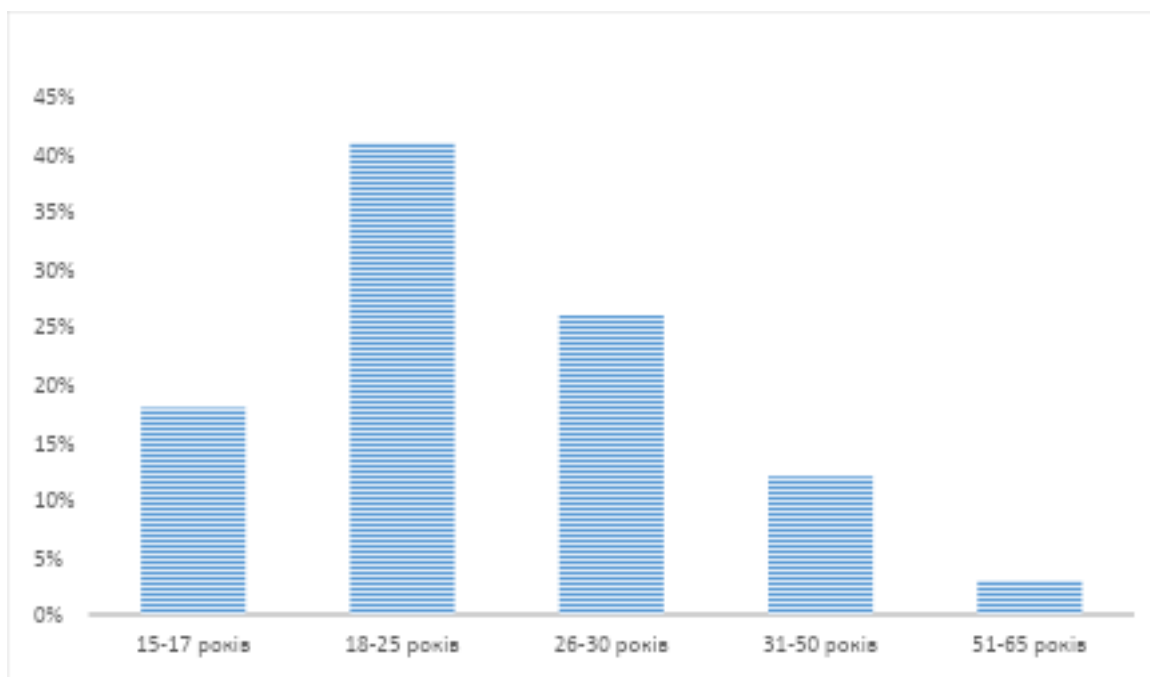

Рис.2.3. Вікова структура учасників волонтерського туризму до початку повномасштабної війни [14]

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, участь у волонтерській діяльності значно зростає. На початку грудня 2023 року Українська Волонтерська Служба спільно з U-Report здійснили соціологічне дослідження під назвою «Стійкість волонтерів», яке охопило вибірку з 4621 молоді особи, залученої до волонтерської діяльності. Метою дослідження було виявлення актуальних настроїв серед молодіжної аудиторії, що бере участь у громадському житті через волонтерство. Результати показали, що 36% опитаних долучались до волонтерських ініціатив епізодично, тоді як 26% зазначили про свою постійну участь. Ще 12% мали одноразовий досвід волонтерства, а 27% респондентів взагалі не брали участі у такій діяльності. (рис.2.4).

Кількість респондентів 4 621 | Вік 14-34 | 11. 2023 р. | Спільно з Українською волонтерською службою

Рис.2.4. Результати опитування «Стійкість волонтерів», проведеного Українською Волонтерською Службою (УВС) та U-Report , грудень 2023 р.

Загалом, упродовж 2022 року до волонтерської діяльності долучилося 74% українців. У 2023 році участь у волонтерстві становила 37 %, а в 2024 році цей показник знизився до 27 % (рис.2.5) [14].

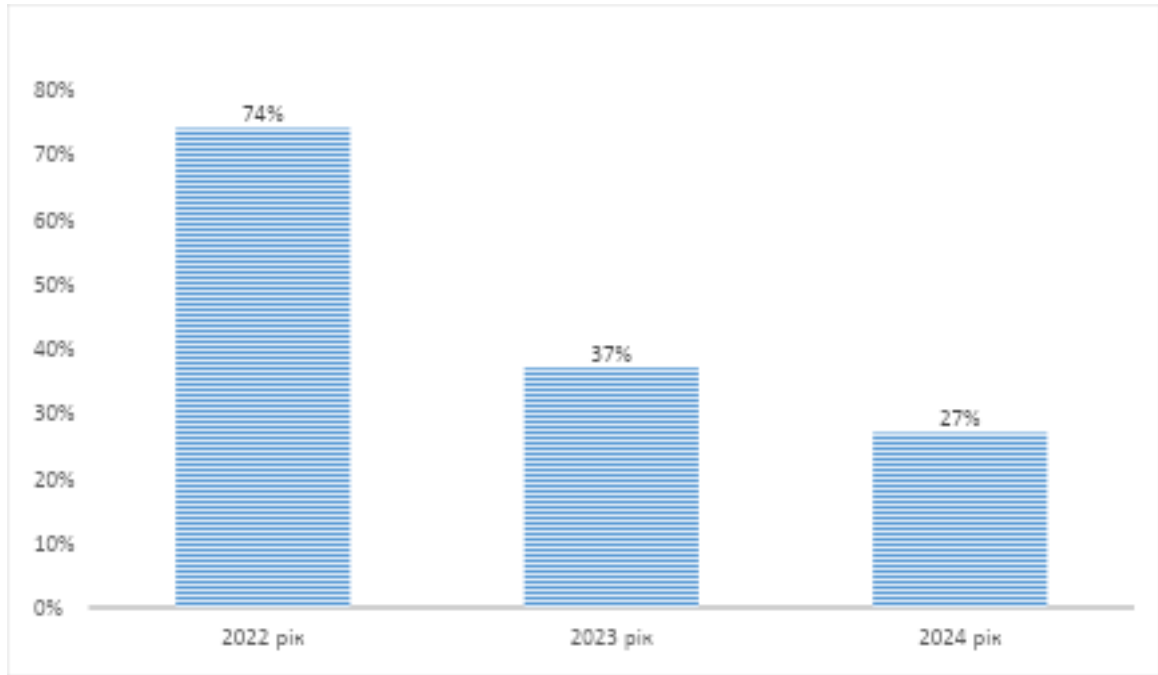

Рис.2.4. Частка українців, що долучились до волонтерської діяльності під час повномасштабної війни [41]

Таким чином, волонтерський рух потребує подальшого розвитку. Попри значне збільшення кількості індивідуальних волонтерів та організацій, які активно залучають волонтерів до своєї роботи, більшість громадян не бере участь у системному волонтерстві, що є нормою в країнах Європейського Союзу. Крім того, розвиток волонтерської діяльності є важливою складовою для функціонування та сталого розвитку громадянського суспільства.

У контексті дисбалансу в системі державного управління, нестачі ресурсів і зовнішньої агресії, волонтерські організації активно виконують функції держави, надаючи підтримку силовим структурам та постраждалим громадянам під час збройного конфлікту. Патріотичний підйом в українському суспільстві відіграє ключову роль, що сприяло появі рекордної кількості волонтерів і донорів. Прийняття комплексного законодавства, спрямованого на регулювання волонтерської та благодійної діяльності, створює необхідні умови для розвитку цієї діяльності на новому рівні та для більш ефективної взаємодії волонтерів з державними органами.

Волонтерський туризм може стати важливим інструментом у процесі відновлення країни після військового конфлікту.

Передусім, він сприятиме відбудові інфраструктури та господарської діяльності в районах, що постраждали від бойових дій. Іноземні фахівці-волонтери з професійними навичками зможуть допомогти у реконструкції будівель, доріг та інших об'єктів інженерії, що позитивно вплине на відновлення місцевих громад і їх самодостатність.

Крім того, волонтерський туризм допоможе у збереженні культурної спадщини. В Україні є чимало історичних та культурних об'єктів, які зазнали руйнувань під час війни. Волонтери можуть брати участь у їх реставрації, тим самим забезпечуючи збереження національного надбання для майбутніх поколінь.

Також цей вид туризму може стимулювати розвиток туристичної інфраструктури. Україна володіє значним туристичним потенціалом, однак наслідки війни завдали серйозних втрат цій галузі. Поширення знань про українську культуру та традиції стане основою для збереження історичної спадщини та національної ідентичності, що надзвичайно важливо в умовах глобалізації. Активна участь як іноземних волонтерів, так і українських громадян у цих процесах сприятиме зміцненню національної свідомості та самобутності.

Розвиток волонтерського туризму в Україні набуває особливого значення в нинішніх реаліях. Він не лише сприяє відновленню зруйнованих міст і об'єктів, але й дозволяє іноземцям краще пізнати культуру, традиції та побут українців. Волонтери мають можливість взаємодіяти з місцевими жителями, розуміти їх потреби й проблеми. Проекти волонтерського туризму охоплюють різноманітні сфери – від соціального захисту й екології до охорони здоров'я та освіти, надаючи можливість волонтерам здобувати нові знання й досвід у співпраці з місцевими громадами й організаціями. Водночас цей вид туризму популяризує регіони, сприяє збереженню їхньої

екологічної та культурної спадщини, а також допомагає покращити умови життя місцевого населення [6].

Попри те, що в наукових дискусіях часто наголошується на відмінностях між волонтерським і соціальним туризмом, у практичному аспекті їх варто розвивати одночасно. Яскравим прикладом цього стала міжнародна зустріч, що відбулася 17 червня 2022 року – воркшоп «Солідарний та волонтерський туризм як інноваційні напрямки в умовах війни та відновлення України», організований Університетом Камеріно (Італія) спільно з географічним факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Результатом цієї зустрічі стало рішення про створення спільної робочої групи для подальшої розробки проєктів у сферах солідарного й волонтерського туризму в контексті післявоєнного відновлення України [6].

В умовах війни соціальні інновації, як-от соціальні тури й волонтерські ініціативи від туристичних операторів і гідів, набувають особливої актуальності. Вони демонструють солідарність і підтримку туристичного сектора, закладаючи основу для подальшого інноваційного розвитку в межах солідарної економіки. Використовуючи культурну спадщину як потужний засіб соціальної інтеграції, український туристичний бізнес може перетворити свій досвід на платформу для міжнародної співпраці, трансформуючи Україну на центр сталого туризму світового рівня.

Волонтерський туризм для українців виконує не лише відновлювальну та терапевтичну функцію, а й сприяє єдності та зміцненню суспільства. Організація екскурсій у цей непростий час відіграє ключову роль у переосмисленні національної історії й культури, що є особливо важливим на тлі значних змін і викликів, які нині переживає країна.

До лютого 2022 року близько 37% українців подорожували своєю країною рідше ніж раз на рік або взагалі не виїжджали за межі свого регіону, що часто було пов'язано з фінансовими труднощами. Це сприяло

виникненню стереотипів і упереджень щодо жителів інших областей, частково підсилених російською пропагандою. Повномасштабна війна змусила багатьох українців уперше покинути рідні місця, проте вимушене переселення, пережиті трагедії та невизначеність майбутнього значно ускладнили процес адаптації. У цьому контексті безкоштовні екскурсії для внутрішньо переміщених осіб стали ефективним інструментом інтеграції в нові громади, покращення емоційного стану та подолання міжрегіональних стереотипів. Волонтерський туризм допомагає налагодженню комунікації, зближенню культурних ідентичностей і створенню гармонійних зв'язків між переселенцями та місцевими мешканцями [10].

До початку повномасштабної війни одним із яскравих прикладів волонтерського туризму в Україні стало відновлення палацово-паркового комплексу XVIII століття в селі Маліївці Хмельницької області. Цей історичний палац, який довгий час використовувався як санаторій, був закритий через фінансові проблеми. Завдяки зусиллям волонтерки Анастасії Донець, яка організувала збір коштів на необхідні матеріали та інструменти, було розпочато роботи з реставрації. У рамках флешмобу до ініціативи долучилося близько 60 осіб, а згодом відбулося понад п'ять масштабних толок на територіях історичних пам'яток у Маліївцях, Куявах і Чорнокозинцях [22].

Цікавим зразком успішних волонтерських ініціатив можна вважати діяльність громади Хутора Гоголя, розташованого у Великих Сорочинцях на Полтавщині. У березні 2024 року тут було організовано волонтерську сесію, під час якої учасники займалися весняним впорядкуванням території: прибирали газони, пересаджували рослини, доглядали за квітниками та обрізали дерева у плодовому саду. Волонтери також брали участь в екологічних проєктах, створюючи арт-об'єкти з деревини, реставруючи старовинні речі та оформлюючи інсталяції на території екоранчо. Учасникам надавалося безкоштовне проживання в традиційних українських хатах і

дворазове харчування. Крім того, вони мали можливість взяти участь у фотосесіях з кінями, пройти уроки верхової їзди, приміряти національні костюми та відвідати майстер-клас із декупажу [22].

Ще одним важливим прикладом громадських ініціатив є діяльність організації «БУР (Будуємо Україну Разом)», яка хоч і не зосереджується виключно на волонтерському туризмі, проте пропонує різні формати волонтерської участі. Серед них – короткострокові БУР-табори тривалістю 7–10 днів, одноденні або триденні акції під назвою «БУРчики» та довгострокові програми волонтерства, розраховані на три місяці. У квітні-травні 2024 року організація планує провести БУР-табори в Баштанській і Кам'яномостівській громадах Миколаївської області та в місті Мена Чернігівської області [6].

Таким чином, волонтерський туризм в Україні має величезний потенціал для розвитку, допомагаючи відновлювати країну, поглиблювати культурні зв'язки та залучати іноземців до співпраці з місцевими громадами.

2.2. Аналіз чинників, що сприяють і перешкоджають розвитку волонтерського туризму

Враховуючи дані з попереднього пункту нашої роботи, потрібно зазначити, що незважаючи на зростання кількості волонтерів, які надають допомогу індивідуально, та організацій, що залучають волонтерів до своєї діяльності, більшість громадян не залучені до системної волонтерської роботи, що є поширеною практикою в країнах Європейського Союзу. Крім того, розвиток волонтерської діяльності є важливим елементом функціонування та сталого розвитку громадянського суспільства.

Однією з ключових проблем розвитку волонтерства в Україні є низький рівень інституційної спроможності організацій, які залучають волонтерів, зокрема громадських об'єднань. Це стосується також відсутності

ефективного управління в таких організаціях, нестабільного залучення професійних кадрів, обмежених фінансових та матеріальних ресурсів, а також недостатньої співпраці з органами державної влади, місцевого самоврядування та бізнес-сектором.

Ще однією важливою проблемою є відсутність механізмів для належної координації волонтерської діяльності між різними учасниками, а також недостатній рівень кваліфікації посадових осіб державних і місцевих органів влади. Відсутність практики сталого партнерства між волонтерськими організаціями та органами державної влади заважає ефективній співпраці у вирішенні важливих соціальних питань, що виникають у процесі волонтерської діяльності.

Агресія Російської Федерації додає нові виклики, зокрема небезпеку для життя та здоров'я волонтерів, а також недостатній рівень соціального захисту цієї категорії осіб.

Основними причинами проблем у розвитку волонтерства в Україні є такі фактори:

1. Законодавче визначення волонтерської діяльності як безоплатної, без акценту на те, що волонтери повинні мати право на компенсацію витрат, пов'язаних з їх діяльністю, а також можливість отримати страхування.
2. Низький рівень обізнаності як волонтерів, так і організацій, які їх залучають, щодо юридичних аспектів волонтерства.
3. Недостатня практична реалізація існуючих законодавчих можливостей підтримки волонтерів на місцевому рівні (як це успішно практикується в країнах ЄС).
4. Законодавчі обмеження, які не дозволяють неприбутковим організаціям здійснювати оподаткування витрат на страхування волонтерів і не передбачають компенсацію витрат волонтерів.

5. Відсутність правового регулювання та стимулювання довгострокового та корпоративного волонтерства, зокрема відсутність можливості взяти відпустку для участі у волонтерській діяльності.
6. Недостатньо чітко визначені інструменти та заходи для стимулювання корпоративного волонтерства та довгострокових проєктів.
7. Відсутність державної підтримки для неприбуткових організацій, що залучають волонтерів, а також для координації діяльності волонтерів на рівні державних і місцевих органів влади.
8. Недостатня участь волонтерів у процесах державотворення та прийнятті рішень, а також відсутність можливостей для їхньої участі в управлінні комунальними підприємствами через наглядові ради.
9. Обмежений доступ до сучасних відкритих просторів для реалізації волонтерських ініціатив в територіальних громадах та недостатня підтримка таких ініціатив на місцевому рівні.
10. Відсутність підтримки волонтерських ініціатив у малих громадах, що спричиняє зменшення волонтерської діяльності і зростання еміграційних настроїв серед молоді.
11. Відсутність державної цільової програми для підтримки волонтерства, що ускладнює розробку місцевих програм.
12. Законодавчі обмеження щодо залучення дітей до волонтерської діяльності до 14 років та необхідність посилення міжурядової координації для залучення іноземців до волонтерської роботи в Україні, зокрема для підтримки Сил оборони України.
13. Відсутність ефективної системи фінансової підтримки волонтерів, які постраждали внаслідок бойових дій, а також для сімей загиблих волонтерів.
14. Відсутність системного підходу до моніторингу та аналізу проблем у сфері волонтерства на законодавчому рівні.

Ці проблеми підкреслюють необхідність створення ефективної системи заходів, яка забезпечить належну комунікацію між організаціями, що працюють з волонтерами, та органами державної влади, а також сприятиме обміну досвідом і методиками для залучення більше ресурсів на вирішення проблем на загальнодержавному, регіональному та локальному рівнях у сфері волонтерства.

Запровадження Державної цільової програми з розвитку волонтерської діяльності до 2030 року, яка передбачена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2023 року №160, дозволить забезпечити сталий розвиток волонтерства в Україні та підтримувати громадську активність у цій сфері.

Сьогодні в Україні волонтерський туризм представлений кількома основними напрямками, які показано на рис. 2.5.

Рис.2.5. Напрямки волонтерського туризму в Україні станом на 2024 р.

Складено автором за джерелами: [6; 19; 41]

Дослідимо основні вектори розвитку волонтерського туризму більш детально:

- соціальна допомога і підтримка людей, які постраждали внаслідок конфліктів: це прояв емпатії через особисту передачу матеріальної допомоги, а також підтримка вимушених переселенців, що втратили житло і змушені були переїхати в безпечніші регіони
- практична допомога, яка включає відновлення пошкоджених або зруйнованих будинків, очищення територій і виконання інших фізичних робіт для підтримки цивільного населення;
- турбота про тварин: організація евакуації, забезпечення притулків необхідними ресурсами, пошук нових власників для домашніх улюбленців;
- інформаційна діяльність: протидія дезінформації і пропаганді, блокування ворожих медіа, поширення достовірної інформації через ЗМІ і соціальні мережі, забезпечення кібербезпеки;
- медична підтримка: донорство крові, волонтерство в медичних закладах, проведення лекцій із тактичної медицини, надання допомоги в зонах конфлікту;
- психологічна допомога: проведення безкоштовних онлайн-консультацій, підтримка осіб із тривожними, панічними або депресивними станами;
- правова підтримка: надання безкоштовних юридичних консультацій постраждалим від агресії, документування воєнних злочинів;
- туристична активність: організація волонтерських екскурсій для переселенців і різних категорій населення, проведення походів з метою психологічного розвантаження.

Але як і будь-яка інша форма туризму, волонтерський туризм має свої позитивні та негативні аспекти (табл.2.1).

Табл.2.1

Чинники, що сприяють та перешкоджають розвитку волонтерського туризму в Україні

Чинники, що сприяють розвитку	Чинники, що стримують
-------------------------------	-----------------------

1. Соціальна значущість діяльності волонтерів - Матеріальна, фізична, інтелектуальна, медична допомога громадам. - Залучення фахівців (лікарів, інженерів, викладачів) у віддалені регіони.	1. Ризик неефективної допомоги – відсутність знань про місцеві потреби може призвести до непередбачуваних або шкідливих наслідків.
2. Економічний ефект для місцевих громад - Підвищення попиту на проживання, харчування, послуги.	2. Залежність громад від зовнішньої допомоги – зниження рівня ініціативності серед місцевого населення.
3. Соціальна мобілізація громад - Підвищення самосвідомості та мотивації громадян до участі у вирішенні локальних проблем.	3. Культурні бар'єри – міжкультурні непорозуміння через мовні, релігійні чи етнічні розбіжності.
4. Особистісний розвиток волонтерів - Розвиток комунікаційних, мовних, лідерських, організаційних навичок. - Поглиблення світогляду, розуміння глобальних викликів.	4. Вплив на ринок праці – безоплатна праця волонтерів може витіснити місцеву зайнятість.
5. Міжкультурний обмін та зменшення стереотипів - Підвищення рівня толерантності, міжетнічного порозуміння.	5. Короткостроковість проектів – обмежена тривалість ініціатив знижує ефективність довгострокових змін.
6. Формування позитивного іміджу регіонів - Волонтери як неформальні амбасадори територій, що приваблюють увагу до проблем і потенціалу регіону.	6. Ризик інструменталізації – використання волонтерської діяльності з політичних чи іміджевих міркувань (популізм, брендинг організацій).
	7. Загроза безпеці – волонтерська діяльність у зонах бойових дій або нестабільних регіонах несе реальну загрозу життю та здоров'ю.
	8. Фінансові труднощі – обмеження доступу до волонтерських програм через високі витрати на проїзд, проживання, страхування тощо.

Складено автором

Серед переваг можна відзначити.

1. Допомога та внесок у розвиток громад, який може бути:

- матеріальним – транспортування товарів та ресурсів до місцевих громад;
- фізичним – участь у будівництві та ремонті інфраструктури, прибиранні територій;

- інтелектуальним – проведення навчальних курсів та освітніх програм для місцевих жителів;

- медичним – здача крові, робота в медичних установах, навчання тактичної медицини та медико-евакуаційна допомога у критичних зонах.

Волонтерський туризм може мати значний позитивний вплив на місцеві громади. Наприклад, кваліфіковані фахівці, такі як лікарі, інженери та викладачі, можуть заповнити дефіцит необхідних послуг у віддалених регіонах. Це дозволяє не лише підвищити рівень знань і навичок серед місцевих жителів, а й сприяє довгостроковому розвитку. Крім того, волонтери активно впливають на місцеву економіку, оскільки їх присутність стимулює витрати на проживання, харчування та інші послуги.

Активні волонтерські проекти можуть мотивувати громаду брати участь у вирішенні своїх власних проблем, а міжкультурний обмін допомагає зменшити стереотипи і упередження. Ідеально сплановані волонтерські ініціативи, що враховують місцеві потреби та пріоритети, можуть сприяти сталому розвитку і зміцненню громади.

2. Знайомство з іншою культурою – участь у волонтерських програмах дає можливість глибше ознайомитися з традиціями та культурою певного регіону, розширюючи світогляд волонтерів.

3. Вплив на особистий розвиток. Волонтери здобувають нові навички, досвід роботи в міжнародних командах, покращують комунікаційні та лідерські якості, підвищують стресостійкість.

Волонтерський туризм є потужним інструментом для особистісного зростання. Вони дають можливість глибше зануритися в культуру іншої країни, працюючи не лише в межах професійних завдань, а й залучаючи до щоденного побуту. Це дозволяє розвивати ширшу глобальну перспективу, розуміння глобальних проблем, таких як бідність, екологія та охорона здоров'я. Крім того, волонтери здобувають нові навички, вдосконалюють мовні здібності та можуть відчути більшу соціальну відповідальність.

4. Формування іміджу територій: волонтери стають амбасадорами регіону, де вони допомагають, привертаючи увагу до проблем місцевих громад.

Волонтерський туризм також допомагає розвивати професійні навички, покращуючи комунікаційні та організаційні вміння, а також дозволяючи здобути новий досвід.

Натомість, волонтерський туризм має й деякі недоліки.

1. Ризик негативного впливу на громаду. Якщо волонтери не мають достатньо досвіду або знань про місцеві потреби, їхня допомога може бути неефективною, а іноді навіть шкідливою.

2. Негативний вплив на місцевих жителів. Надмірна підтримка волонтерів може створити залежність від зовнішньої допомоги та обмежити ініціативи місцевих громад.

3. Культурні непорозуміння – можливі труднощі через різницю в релігійних, національних або мовних особливостях.

4. Вплив на місцевий ринок праці. Безкоштовна праця волонтерів може зменшити кількість робочих місць для місцевих жителів.

5. Короткостроковість проектів. Волонтерські програми часто спрямовані на досягнення швидких результатів, а не на сталий розвиток.

6. Загроза популізму. Інколи організації використовують волонтерів для просування власних інтересів, що може підірвати довіру до волонтерської діяльності.

7. Ризик для життя. Волонтери, що працюють в прифронтових чи повоєнних зонах, можуть опинитися в небезпеці.

8. Також важливо враховувати фінансові аспекти. Волонтерські програми часто дорогі, і плата за участь у таких ініціативах може йти на покриття проживання, харчування і супроводу в країні, що не завжди прозоро. Це ставить питання про ефективність таких витрат у порівнянні з прямою фінансовою допомогою місцевим організаціям. Крім того, емоційний

тягар волонтерства, зокрема через зіткнення з складними проблемами, може викликати відчуття безсилля і розчарування через обмежений вплив на ситуацію.

2.3. Перспективні напрями розвитку волонтерських ініціатив у туристичному секторі

Успішність реалізації волонтерського туризму залежить від організації проектів і того, наскільки добре вони відповідають потребам місцевих громад. Лише відповідальний підхід до волонтерства, що враховує сталий розвиток і інтереси громади, може зробити волонтерський туризм корисним інструментом або ж, навпаки, перетворити його на шкідливу практику.

Цей вид туризму є важливим інструментом для відновлення України після війни. Волонтерський туризм сприяє соціальній реабілітації, культурному обміну, економічному відродженню та екологічній реабілітації. Залучення волонтерів з усього світу дозволяє привернути увагу до проблем, з якими стикаються постраждалі регіони, і прискорити процес відновлення. Це також допомагає побудувати сильне, процвітаюче суспільство, де місцеві спільноти мають можливість для сталого розвитку та зміцнення.

Перспективні напрями розвитку волонтерських ініціатив у туристичному секторі охоплюють кілька ключових аспектів, які сприятимуть відновленню регіонів, розвитку місцевих громад та популяризації відповідального туризму.

Одним із найбільш актуальних напрямів є екологічний волонтерський туризм. Після війни багато природних зон потребуватимуть відновлення через забруднення, вирубку лісів або руйнування інфраструктури. Волонтери зможуть брати участь у висадженні дерев, прибиранні забруднених територій,

відновленні парків та заповідників, створенні екологічних стежок та організації кампаній з підвищення екологічної свідомості.

Не менш важливим є відновлення культурної та історичної спадщини. Багато пам'яток, музеїв та архітектурних об'єктів зазнали руйнувань, і волонтерські групи можуть допомагати у їхній реставрації, очищенні від уламків, облаштуванні територій навколо культурних об'єктів. Крім того, можна створювати волонтерські ініціативи для популяризації локальної історії – організовувати безкоштовні екскурсії, допомагати музеям із проведенням заходів або розробляти цифрові гідів.

Ще одним перспективним напрямом є волонтерство у сфері соціального туризму. Це передбачає організацію туристичних програм для вразливих категорій населення, зокрема ветеранів, переселенців, дітей-сиріт чи людей з обмеженими можливостями. Волонтери можуть допомагати в організації поїздок, супроводжувати групи, створювати спеціальні маршрути, адаптовані до їхніх потреб.

Також значний потенціал має волонтерство в розвитку місцевих громад через туризм. Волонтери можуть допомагати малим громадам у розвитку туристичної інфраструктури: створювати нові туристичні маршрути, покращувати логістику, допомагати місцевим підприємцям у промоції їхніх продуктів та послуг. Наприклад, можна організовувати ярмарки, майстер-класи з традиційних ремесел або розвивати агротуризм, допомагаючи фермерам залучати туристів.

Окрему увагу варто приділити цифровому волонтерству у сфері туризму. Це може включати створення інформаційних платформ для туристів, розробку мобільних додатків, віртуальних гідів та інтерактивних карт туристичних маршрутів. Волонтери можуть допомагати з перекладом інформаційних матеріалів, веденням соцмереж, створенням відеоконтенту для популяризації туристичних місць.

Усі ці напрями сприятимуть не лише розвитку туризму, а й соціальному та економічному відновленню громад, зміцненню зв'язків між людьми та формуванню нового рівня відповідального ставлення до культурної та природної спадщини України.

Проаналізовані в попередньому пункті позитивні і негативні аспекти волонтерського туризму дозволяють визначити ключові напрями залучення громадян до волонтерських проєктів у сфері туризму. Насамперед, пріоритетними є заходи з підвищення рівня обізнаності про можливості волонтерського туризму, а також створення нових туристичних волонтерських ініціатив. Це сприятиме популяризації даного виду добровільної діяльності.

Отже волонтерський туризм може стати потужним інструментом відновлення країни після війни, об'єднавши зусилля місцевих громад, громадських організацій, бізнесу та держави. Для ефективного розвитку цієї сфери необхідно створити системну модель, яка включатиме ключові напрями, механізми підтримки та залучення учасників (рис.2.5).

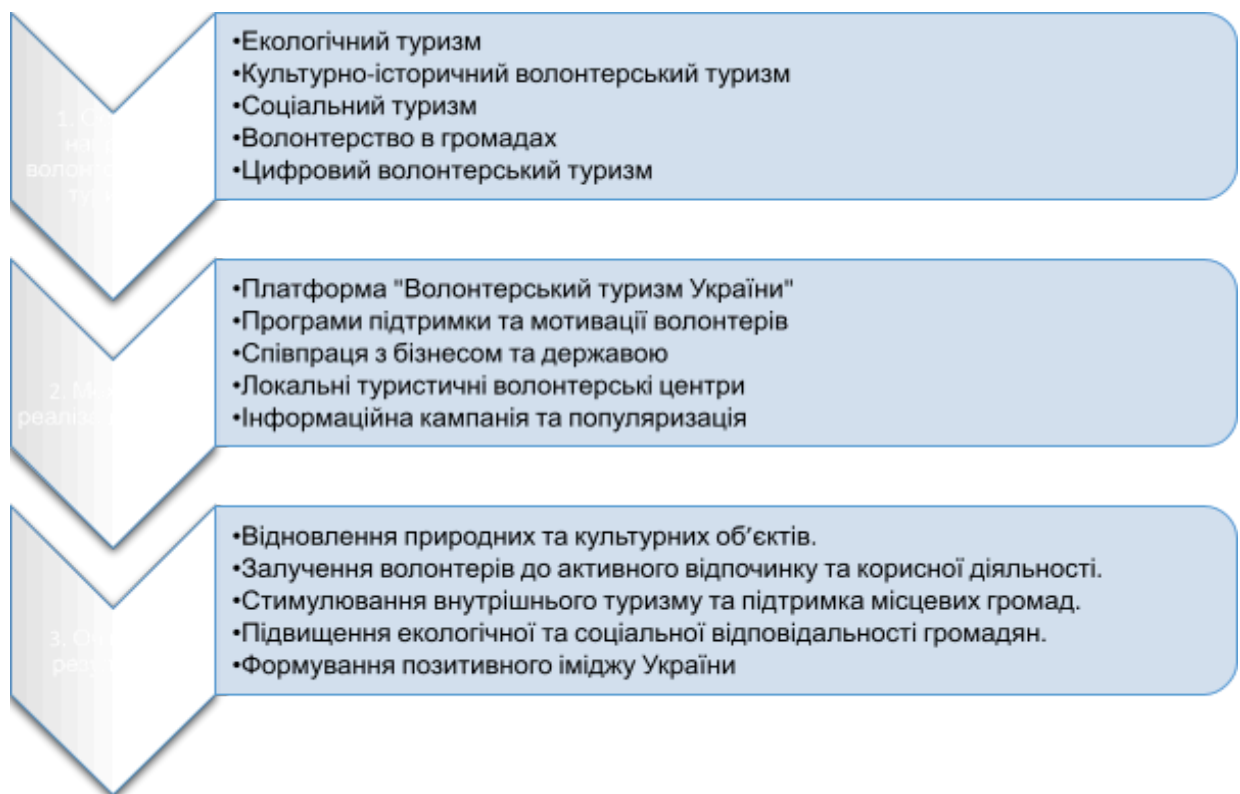

Рис.2.5. Модель розвитку волонтерського туризму в Україні

Складено автором

Для впровадження в життя запропонованої моделі доцільно сформулювати Програму розвитку волонтерського туризму в Україні (табл.2.5).

Програма сприятиме активізації міжсекторної співпраці, об'єднавши зусилля державних установ, громадських організацій, бізнесу та міжнародних партнерів. Це створить синергетичний ефект, забезпечуючи сталий розвиток туризму на принципах соціальної відповідальності та екологічної свідомості.

Табл.2.5

Програма розвитку волонтерського туризму в Україні

Розділ	Зміст
<i>Мета програми</i>	Розвиток волонтерського туризму як інструменту післявоєнного відновлення, популяризації соціального та екологічного туризму, залучення місцевих громад до туристичної діяльності.
Основні напрями	
Екологічний волонтерський туризм	Відновлення лісів, заповідників, очищення водойм, створення еко-маршрутів.
Культурно-історичний волонтерський туризм	Відбудова історичних пам'яток, археологічні експедиції, підтримка музеїв.
Соціальний волонтерський туризм	Організація подорожей для ветеранів, дітей-сиріт, переселенців, людей з інвалідністю.
Волонтерство у громадах	Створення туристичних маршрутів, підтримка сільського та гастрономічного туризму.
Цифровий волонтерський туризм	Розробка мобільних додатків, онлайн-карт, віртуальних турів, цифрових гідів.
Механізм реалізації	
Національна платформа "Волонтерський туризм України"	Єдиний онлайн-ресурс для координації волонтерських ініціатив, база проєктів.
Грантова підтримка	Державні та міжнародні гранти, мікрофінансування локальних ініціатив.
Залучення бізнесу та партнерів	Співпраця з туристичними компаніями, готелями, ресторанами, розвиток корпоративного волонтерства.
Місцеві волонтерські туристичні центри	Координація ініціатив на рівні областей та громад, проведення навчальних заходів.
Інформаційна кампанія	Національна кампанія "Подорожуй, допомагаючи", співпраця з блогерами та медіа.
Очікувані результати	
Відновлення туристичних об'єктів	Понад 100 відновлених культурних, природних і туристичних локацій.
Створення волонтерських маршрутів	Понад 500 екологічних та історичних маршрутів.
Залучення волонтерів	Тисячі волонтерів у різних напрямках відбудови та туризму.

Соціальна згуртованість	Посилення співпраці громад, популяризація волонтерства.
Сталий розвиток туризму	Підвищення рівня екологічної культури, створення міжнародних можливостей для волонтерів.

Складено автором

1. Основні напрями волонтерського туризму:

– Екологічний туризм – волонтери беруть участь у відновленні природних територій, очищенні річок і лісів, висадженні дерев, розвитку еко-маршрутів.

– Культурно-історичний волонтерський туризм – допомога в реставрації зруйнованих пам'яток, організація екскурсій, підтримка музеїв та археологічні експедиції.

– Соціальний туризм – організація подорожей для ветеранів, переселенців, дітей-сиріт, людей з інвалідністю.

– Волонтерство в громадах – допомога у розвитку локального туризму через створення туристичних маршрутів, підтримку малого бізнесу, організацію ярмарків, фестивалів та гастрономічних подій.

– Цифровий волонтерський туризм – створення онлайн-ресурсів для туристів, мобільних додатків, карт маршрутів, інформаційних кампаній для популяризації туризму.

2. Механізм реалізації моделі:

– Платформа "Волонтерський туризм України". Створення єдиного онлайн-ресурсу, який об'єднуватиме інформацію про волонтерські туристичні ініціативи, проєкти, події, можливості для участі та реєстрації волонтерів.

– Програми підтримки та мотивації волонтерів. Запровадження спеціальних грантів, сертифікатів або бонусних програм для активних волонтерів (наприклад, безкоштовні подорожі, знижки на туристичні послуги, подяки та нагороди).

– Співпраця з бізнесом та державою. Залучення туристичних компаній, готелів, ресторанів та перевізників до підтримки волонтерських проєктів (наприклад, надання знижок або безкоштовного проживання для волонтерів).

Державна підтримка через субсидії, гранти та законодавче стимулювання соціального туризму.

- Локальні туристичні волонтерські центри. Створення центрів у регіонах, які координуватимуть волонтерські ініціативи, співпрацюватимуть із громадами, організовуватимуть заходи та залучатимуть місцевих жителів до туризму.

- Інформаційна кампанія та популяризація. Просування волонтерського туризму через соціальні мережі, блоги, YouTube, співпрацю з медіа та відомими особистостями.

3. Очікувані результати:

- Відновлення природних та культурних об'єктів.
- Залучення тисяч волонтерів до активного відпочинку та корисної діяльності.
- Стимулювання внутрішнього туризму та підтримка місцевих громад.
- Підвищення екологічної та соціальної відповідальності громадян.
- Формування позитивного іміджу України як країни з розвиненим волонтерським рухом та сталим туризмом.

Реалізація Програми розвитку волонтерського туризму в Україні матиме далекосяжні позитивні наслідки, сприяючи не лише відновленню туристичної інфраструктури, але й глибоким соціально-економічним змінам. Створення Національної платформи "Волонтерський туризм України" забезпечить ефективну координацію волонтерських ініціатив, оптимізуючи розподіл ресурсів та зусиль. Запровадження грантової підтримки та залучення бізнесу стимулюватиме розвиток локальних проєктів, розширюючи можливості для участі громадян у відбудові країни.

Очікується, що реалізація програми призведе до відновлення значної кількості туристичних об'єктів, створення розгалуженої мережі волонтерських маршрутів та залучення широкого кола громадян до волонтерської діяльності. Це не лише покращить туристичну привабливість

регіонів, але й сприятиме підвищенню рівня екологічної культури та формуванню активної громадянської позиції.

Крім того, програма матиме значний соціальний вплив. Організація подорожей для ветеранів, дітей-сиріт, переселенців та людей з інвалідністю сприятиме їх соціальній адаптації та інтеграції в суспільство. Розвиток волонтерства у громадах посилить соціальну згуртованість та сприятиме розвитку місцевого туризму, створюючи нові економічні можливості для місцевих жителів.

Загалом, Програма розвитку волонтерського туризму в Україні є інноваційним підходом до відновлення країни, поєднуючи економічні, соціальні та екологічні аспекти сталого розвитку. Її реалізація сприятиме не лише відбудові інфраструктури, але й формуванню нової культури туризму, заснованої на принципах відповідальності, солідарності та взаємодопомоги.

ВИСНОВКИ

1. У дипломній роботі було здійснено комплексне дослідження потенціалу волонтерського туризму як фактора активізації внутрішнього туризму в Україні. Проведений аналіз дозволив не лише поглибити теоретичне розуміння сутності та особливостей внутрішнього туризму, але й розкрити перспективні напрями його розвитку в умовах сучасних соціально-гуманітарних викликів.

2. Внутрішній туризм в Україні стикається з низкою проблем, включаючи пошкодження інфраструктури, обмежені фінансові ресурси та негативний вплив війни. Однак він також має значні перспективи, пов'язані з бажанням людей подорожувати своєю країною, знайомством з її багатою культурною та природною спадщиною та внеском у відновлення економіки.

Волонтерський туризм може стати каталізатором розвитку внутрішнього туризму, допомагаючи розв'язати наявні проблеми та реалізувати перспективи. Він сприяє відновленню інфраструктури, залучає додаткові ресурси та створює позитивний імідж дестинацій. Крім того, волонтерський туризм сприяє активізації місцевих громад, розвитку соціальної відповідальності та пропонує туристам унікальний досвід, який поєднує відпочинок з корисними справами.

3. Встановлено, що волонтерський туризм, поєднуючи альтруїстичну мотивацію з туристичною діяльністю, є інноваційним підходом, здатним стимулювати внутрішній туризм через:

- Відновлення та збереження туристичних ресурсів: залучення волонтерів до відновлення культурної спадщини, екологічних об'єктів та інфраструктури сприяє збереженню туристичного потенціалу регіонів.

- Підвищення соціальної згуртованості: спільна діяльність волонтерів з місцевими громадами сприяє зміцненню соціальних зв'язків, формуванню почуття спільності та активізації міжкультурного діалогу.
- Диверсифікацію туристичної пропозиції: розвиток волонтерських програм розширює спектр туристичних продуктів, залучаючи нові сегменти споживачів, зокрема тих, хто прагне до активного та змістовного відпочинку.

4. Результати дослідження підтверджують, що волонтерський туризм може стати ефективним інструментом подолання негативних наслідків соціальних та гуманітарних криз, сприяючи не лише відновленню економічної активності, але й психологічній реабілітації населення та зміцненню соціальної стійкості.

5. Розроблені в роботі рекомендації щодо перспектив реалізації волонтерського туризму на національному рівні можуть стати основою для формування державної політики у сфері туризму, спрямованої на сталий розвиток та ефективне використання внутрішнього потенціалу країни.

6. Реалізація Програми розвитку волонтерського туризму в Україні матиме значний позитивний вплив на відновлення та розвиток країни. По-перше, вона сприятиме відбудові туристичної інфраструктури, збереженню культурної спадщини та відновленню екологічних об'єктів, залучаючи до цього процесу широкі верстви населення. Це не лише покращить туристичну привабливість регіонів, але й створить нові можливості для економічного зростання та розвитку місцевих громад.

По-друге, Програма сприятиме соціальній згуртованості та активізації громадянського суспільства. Залучення волонтерів до спільних проєктів сприятиме формуванню почуття відповідальності, патріотизму та соціальної солідарності. Розвиток волонтерського туризму також сприятиме інтеграції внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інших вразливих груп населення, забезпечуючи їх психологічну підтримку та можливості для самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-ВР. Liga 360. 1995. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z950324?an=475921>
2. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
3. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 16.09.1997р. № 531/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
4. Артюх К. Відпочинок на генераторах: як влаштований туризм в Україні взимку 2022–2023. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3634086-vidpocinok-na-generatora-h-ak-vlastovanij-turizm-v-ukraini-vzimku-20222023.htm>
5. Бойко Я.В., Купач Т.Г. Волонтерський туризм: проект туристичної пропозиції. *Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів*. 2022. №2 (2). С. 19-23.
6. Волонтерська платформа України. URL: <https://platforma.volunteer.country/>
7. Василенко А.І., Пацюк В.С. Волонтерський та солідарний туризм в Україні, їх специфіка та значення. 2024. С. 141–144.
8. Геваковська, М. Волонтерський туризм. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, 2013. 43(1), 178–183. [https://doi.org/10.32782/VLNU_Geograf_2013_43\(1\)_24](https://doi.org/10.32782/VLNU_Geograf_2013_43(1)_24)
9. Долинська О.О. Перспективи розвитку волонтерського туризму в Україні / Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21-22 березня 2023 р.). Хмельницький: ХГПА., 2023. С. 26–29.

- 10.Зарубіна А.В., Сіра Е.О., Демчук Л.І. Особливості туризму в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543/1484>.
- 11.Зарубіна А., Онойко Ю., Щербатюк Н. Сучасні тенденції розвитку внутрішнього туризму. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/48>
- 12.Карпенко Н., Логвин М. Тенденції та перспективи розвитку туризму в Україні в умовах війни. *Розвиток туристичної сфери в умовах глобалізації*, 2023. С. 268-271.
- 13.Кирилюк І., Швертко Л. Волонтерський туризм як інструмент соціальної інтеграції вимушено переміщених осіб під час. *Економічні горизонти*. 2018. №2 (5). С. 80-91. DOI: doi.org/10.31499/2616-5236
- 14.Липитчук О. Тенденції розвитку волонтерського руху в Україні. *Scientific Collection «InterConf»*, 2022. С. 180–188.
- 15.Машіка Г. В., П'ятка Н. С. Особливості функціонування суб'єктів туристичної індустрії в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1833>.
- 16.Навольнєва Д. Р. Давидюк Ю. В. Огляд організацій, які забезпечують волонтерський туризм для української молоді. *Державний університет «Житомирська політехніка»*. 2021. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/416.pdf>
- 17.Олеськів М. Першочергові завдання відродження туризму в умовах воєнного стану в Україні // Туризм в Україні: виклики та відновлення [Електронний ресурс] : Зб. матеріалів Міжнародного туристичного форуму, Київський національний економічний університеті імені Вадима Гетьмана, м. Київ, 21–22 березня 2023 року. К. : КНЕУ, 2023. С. 220-223.

- 18.Потапенко В., Двігун А. Нові соціальні рухи. URL:
<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh>
- 19.Про схвалення Концепції Державної цільової програми з розвитку волонтерської діяльності в Україні на період до 2030 року. URL:
<https://surl.lu/tdndwa>
- 20.Проценко О. О. Сучасне волонтерство: індивідуальні та інституціоналізовані практики. Традиції та новації у розвитку сучасної соціологічної науки: дослідження молодих вчених: зб. матеріалів І Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених, 27 лютого 2019 р. : Київ, 2019. С. 83–86.
- 21.Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/73/140 від 19.12.2018 р. «Волонтерство для Порядку денного сталого розвитку до 2030 року». URL:
<https://www.unv.org/news/resolution-volunteering-2030-agenda-sustainable-development-formally-adopted-un-general>
- 22.Смирнов І. Г., Любіцева О. О., Гринюк Д. Ю., Степанець І. О. Теорія і практика волонтерського туризму в умовах воєнного стану в Україні через Російську агресію та відродження туризму після перемоги (на прикладі м. Кам'янця-Подільського). *Географія та туризм. КНУ ім. Т. Шевченка*. 2022. Випуск 69. С. 11–25.
- 23.Смирнов І., Любіцева О. Волонтерський туризм як напрямок альтернативного туризму в умовах російської агресії проти України. Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки: Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-літтю утворення кафедри географії України і туризму у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, 4-5 жовтня 2022 р.: електронний варіант. ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. –119 с.

24. Соловйова А. С., Кругляк М.Є. Волонтерський туризм як інструмент сталого розвитку. Державний університет «Житомирська політехніка». URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/433.pdf>.
25. Через російську агресію в Україні постраждали 945 пам'яток культурної спадщини. URL: <https://mcip.gov.ua/news/cherez-rosijsku-agresiyu-v-ukrayini-postrazhdaly-945-pamyatok-kulturnoyi-spadshhyny/>
26. Що таке волонтуризм та до чого тут українські переселенці? Розповідає американець. URL: <https://evacuation.city/articles/212187/scho-take-volonturizm-ta-do-chogo-tut-ukrainski-pereselenci-rozpovidaye-amerikanec>.
27. Щодо розвитку внутрішнього туризму в Україні / ред. С. Ковалівська та ін. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень НАН України. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/vnutrishniy-turyzm-v-ukraini.pdf>
28. Як стати волонтером в Україні під час війни: пошук волонтерських організацій та правила в'їзду. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1854/yak-stati-volonterom-v-ukraini-pid-cas-viini-posuk-volonterskix-organizacii-ta-pravila-vizdu>
29. Bezuhla, L., Herasymenko, T., & Bieloborodova, M. Volunteering and volunteer tourism: challenges and realities. *Green, Blue and Digital Economy Journal*. 2022. № 3(2). 1-8. <https://doi.org/10.30525/2661-5169/2022-2-1>
30. Kiptenko V., Rastvorova M. Volunteering experience in professional training of travel and tourism labour force: current challenges and responses. Theoretical and methodological approaches to the formation of a modern system of national and international enterprises, organizations and institutions' development (2nd ed.). Collective scientific monograph. 2022.

- Edition 2. Primedia eLaunch. Dallas. USA. URL:
<https://doi.org/10.36074/tmafmseoid.ed-2.16>
31. Lyons K., Hanley J., Wearing S., Neil J. Gap year volunteer tourism. Gap year volunteer tourism: Myths of Global Citizenship? *Annals of Tourism Research*, 2012. Volume 39, Issue 1, Pages 361-378.
<https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.04.016>.
 32. McGehee N.G. Volunteer tourism: Evolution, issues and futures. *Journal of Sustainable Tourism*, 2014. № 22(6), 847-854.
 33. Sin H. L. Volunteer tourism —“involve me and I will learn”?. *Annals of tourism research*, 2009. – 36(3), 480-501.
 34. Tomazos K., Butler R. Volunteer tourism: The new ecotourism?. *Anatolia*, 2009. № 20(1). P. 196–211.
 35. The Universal Declaration on Volunteering / International Association for Volunteer Effort. URL:
<https://www.iave.org/the-universal-declaration-on-volunteering/>
 36. Wang Y. A Localised Perspective on International Volunteer Tourism: A case study of a Chinese organisation’s practice in Mathare, Kenya (Doctoral dissertation, Durham University). 2020.
 37. Wearing S., McGehee N. G. Volunteer tourism: A review. *Tourism management*. 2013. № 38. P. 120-130.
 38. Wen J. J. The Impact of Volunteer Tourism: Case Study of Meixian Team. *International Journal of Social Sciences*, 2019. № VIII(1). P. 81–94.
 39. World Giving Index 2024. URL:
https://www.cafonline.org/docs/default-source/inside-giving/wgi/wgi_2024_report.pdf
 40. UN Volunteers. 2022 State of the Worlds Volunteerism Report: Building Equal and Inclusive Societies. Available at: <https://swvr2022.unv.org/>
 41. 74% українців долучались до волонтерства після 24 лютого 2022 року: що показали результати дослідження. URL:

https://volunteer.country/library/74-ukrayinciv-dolucalis-do-volonterstva-pis-lia-24-liutogo-2022-roku-shho-pokazali-rezultati-doslidzennia?utm_source=chatgpt.com